

Studia Biblica Slovaca

Ročník 17

2025

Číslo 2

Offprint

Studia Biblica Slovaca je recenzovaný vedecký časopis zameraný na skúmanie Svätého písma Starého a Nového zákona predovšetkým zo stránky filologickej, historickej, exegetickej a teologickej.

Ročník XVII (2025), číslo 2

Vydáva Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, IČO 0039786510.

Redakčná rada/Editorial board:

František ÁBEL (Bratislava, SK)

Georg BRAULIK, OSB (Wien, AT)

Jaroslav BROŽ (Praha, CZ)

Núria CALDUCH-BENAGES (Roma, IT)

Jeremy CORLEY (Dublín, IE)

Peter DUBOVSKÝ, SJ (Roma, IT)

Pavol FARKAŠ (Nitra, SK)

Juraj FENÍK (Košice, SK)

Leslie HOPPE, OFM (Chicago, US)

Peter JUHÁS (Münster, DE)

Branislav KLUSKA (Ružomberok, SK)

Róbert LAPKO (Košice, SK)

Adam MACKERLE (České Budějovice, CZ)

Libor MAREK (Detroit, US)

Helena PANCZOVÁ (Bratislava, SK)

Július PAVELČÍK (České Budějovice, CZ)

Jaroslav RINDOŠ, SJ (Bratislava, SK)

Milan SOVA (Bratislava, SK)

Jozef TIŇO (Bratislava, SK)

Emanuel TOV (Jerusalem, IL)

Miroslav VARŠO (Košice, SK)

Ian YOUNG (Sydney, AU)

Šéfredaktor: Blažej ŠTRBA (Nitra, SK)
Zástupca šéfredaktora: Jozef JANČOVIČ (Bratislava, SK)
Výkonná redaktorka: Martina KORYTIAKOVÁ (Nitra, SK)

Za recenzovanie všetkých článkov zodpovedá redakčná rada.

Obálka: Karol Hájiček

Na príprave spolupracovali: Dionisio Candido, Lionel Goh, OFM, Zuzana Očkajáková
a sr. Fides Iveta Stenková, CJ.

Príspevky v slovenčine, češtine a angličtine (od zahraničných autorov) alebo knihy na recenzii prosíme poslať na adresu redakcie: *Studia Biblica Slovaca*, Banská 28, 976 32 Badín (Slovakia), redakcia@biblica.sk.

Príspevky sa požadujú v elektronickej podobe, podľa možnosti v textovom editore Microsoft Word. Preferované fonty písma pre hebrejčinu a gréčtinu sú SBL Hebrew and SBL Greek. Príspevok typu štúdia, poznámka alebo reflexia musí byť doplnený abstraktom a jeho anglickou verzou, anglickým názvom príspevku, max. piatimi kľúčovými slovami v slovenčine/češtine a angličtine, zoznamom bibliografie a kontaktom na autora príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú. Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok a vykonať potrebnú jazykovú a štylistickú úpravu prijatých príspevkov. Spresňujúce podmienky pre prispievateľov sú dostupné na www.biblica.sk.

Časopis je registrovaný a abstrahovaný v Atla Religion Database, EBSCO, *New Testament Abstracts* ISSN 0028-6877, *Old Testament Abstracts* ISSN 0364-8591 a SCOPUS.

S povolením Arcibiskupského úradu v Bratislave zo dňa 3. júna 2014
Prot. N. 2229/2014

Studia Biblica Slovaca

Printed in Slovakia, 12/2025

Vychádza dvakrát do roka.

Cena: 9 €

ISSN 1338-0141

e-ISSN 2644-4879

EV 3744/09

Tajomstvo vody a vína z Kány Galilejskej

Analýza Seduliovho podania Kristovho
zázraku v Carmen Paschale III, 1-11¹

Róbert Horka – Pavol Farkaš

Úvod

Biblickí vedci pri skúmaní histórie exegézy jednotlivých biblických perikop iba zriedkavo siahajú po poetických dielach². Poetické interpretácie biblického textu sa im zrejme zdajú príliš voľné a nekorešpondujúce s detailnou analýzou jazykových lexém, akú požadujú ich vedecké smery. Napokon, obvinenie biblickej lyriky a epiky z falšovania textu, sa tiahne už od čias Hieronyma, ktorý túžil po čo najpresnejšom preklade Písma (*veritas latina*) z pôvodných jazykov a ostro napádal všetky odchýlky a heteroklytné čítania, a preto namietal akékoľvek poetické spracovanie biblických textov. Napríklad básnikovi Pavlínovi z Noly, ktorý do metrickej schémy prebásnil tri žalmy³, odporúčal, aby radšej Písmo skúmal, než sa ho pokúšal vtesnať do veršov:

Radšej pomlčím o ďalších takých, ako som ja, ktorí sa ku svätým písmam dostali po štúdiu svetských náuk a pohládzali ľudské ucho viazanou rečou vždy, keď sa dostali k slovu. Nazdávali sa, že Boží zákon poznať nepotrebujú, ani čo vraveli proroci alebo apoštoli, ale pozmeňovaním si ich výroky prispôbovali svojmu mysleniu. Akoby ohýbanie ich výrokov a prispôbovanie si Písma vlastným zámerom, bol v niečom veľkolepý a nie vonkoncom zavrhnúťhodný spôsob vyjadrovania, proti ktorému

¹ Tento článok vznikol v rámci projektu VEGA 1/0386/24: „Carmina Seduliana: prvý slovenský preklad, edícia a kritické zhodnotenie Seduliovho literárneho diela.“

² Svetlou výnimkou je svetovo známy biblista Luis Alonso Schökel, ktorý vo svojich exegetických prácach a komentároch, hlavne k poetickým knihám Svätého písma, uvádza aj texty z profánnych diel, predovšetkým zo španielskej literatúry. Porov. ALONSO SCHÖKEL – SICRE DIAZ, *Job*; ALONSO SCHÖKEL – VILCHEZ LINDEZ, *Proverbios*; ALONSO SCHÖKEL – LUZ OJEDA, *El Cantar de los Cantares*; ALONSO SCHÖKEL – CARNITI, *Salmos I*; ALONSO SCHÖKEL – CARNITI, *Salmos II*.

³ Išlo o žalmy 1, 2 a 137. Porov. PAULÍN Z NOLY, *Carmina VII-IX* (CSEL 30, 18-23).

treba bojovať. [...] Milovaný brat, preto ťa prosím, [...] aby si nepohrdal domnelou jednoduchosťou slov Svätého Písma, lebo takto boli zaznamenané buď ako znak prostoty tých, čo ich prednášali, alebo ako prejav ich starostlivosti, aby mohli dôkladne poučiť aj vidiecky ľud, a aby jednému a tomu istému výroku rozumel vzdelaný i prostý človek, každý svojím spôsobom.⁴

Sprevádzaná takouto povestou si biblická epika iba veľmi zložito a neisto nachádzala cestu na svetlo sveta. Za prvý biblický epos v latinčine možno označiť Juvencovu poetickú syntézu štvorice kánonických evanjelií s názvom *Eunageliorum libri quattuor*⁵. Týmto svojím dielom hispánsky básnik zároveň založil prvý literárny subžáner biblickej epiky, nazvaný aj *kerygmatický*, keďže jeho primárnym cieľom bolo verne prerozprávať biblickú prozaickú predlohu viazaným veršom⁶. Neskôr si biblická epika, posmelená jeho úspechom, postupne trúfala prenikať a natrvalo sa etablovať aj do oblasti komentovania a exegézy biblických textov a robila to, ako uvidíme ďalej, originálnym a výrazne poetickým spôsobom.

1 Seduliova *Veľkonočná pieseň*

V tomto duchu Seduliovu *Veľkonočnú pieseň* (*Paschale carmen*) môžeme označiť za *exegetický* biblický epos⁷. Túto epickú skladbu skomponoval v latinských hexametroch pomerne neznámy kresťanský básnik menom Sedulius zrejme v Grécku okolo roku 430 a ide o vydarené spojenie niekoľkých literárnych druhov, aké bolo v časoch neskorej antiky moderné⁸. Sedulius predstavuje Krista ako epického hrdinu, ktorý utvára nový ľud (Cirkev) v novej, dovtedy neznámej krajine (nebeské kráľovstvo) a zakladá nové večné hlavné mesto (nebeský Jeruzalem). Týmto základným konceptom chce autor ako kresťan vstúpiť do tvorivej *Kontrastimitation* so samým Vergiliom a jeho rímskym národným

⁴ HIERONYM, *Epistula* 53, 7.10 (CSEL 54, 453-454, 463).

⁵ Kritické vydanie: IUVENCUS, *Eunageliorum libri quattuor* (CSEL 24, 1-146). Slovenský preklad z pera Viktora Wintnera vyjde v dohľadnej dobe.

⁶ HIERONYM, *De viris illustribus* 84 (PL 23, 691): „Iuuencus, nobilissimi generis, Hispanus presbyter, quattuor euangelia hexametris uersibus paene ad uerbum transferens, quattuor libris composuit.“

⁷ VAN DER LAAN, *Imitation créative*, 139.

⁸ KAUFMANN, *The Implosion of Poetic Genre*, 110-111.

hrdinským eposom *Eneidou (Aeneis)*⁹. V rámci tejto tvorivej *aemulatio* však Sedulius jednotlivé Kristove zázraky koncipuje ako viac-menej samostatné *epylliá*, iba voľne pospájané historickou linkou do jednotného príbehu, čo je zasa zjavný pokus o poetický súboj s Ovidiovými *Premenami (Metamorphoses)* ako prominentným predstaviteľom antického *didaktického* eposu¹⁰.

Takúto syntézu toho najlepšieho z pohanských epických tradícií, následne Sedulius aplikuje na prozaickú predlohu kánonických evanjelií, aby ich prerozprával tak, že sa čo najmenej spreneverí ich posolstvu, a zároveň ich svojim poetickým spracovaním vysvetlí. Ako úspešne sa mu podarilo naplniť tento zámer, dosvedčuje už v 6. storočí správa o jeho básni v *Gelaziánskom dekréte (Decretum Gelasianum)* o vhodných a nevhodných knihách, kde sa píše, že *Velkonočné dielo* ctihodného Sedulia, ktoré spísal v daktylských hexametroch, odporúčame a zaslúži si výnimočnú pochvalu¹¹. Vďaka tomuto hodnoteniu, ale aj pre svoju nespornú kvalitu, bola jeho *Velkonočná pieseň* celý stredovek na katedrálnych i kláštorňoch školách používaná ako najpopulárnejší učebný text¹², a ešte na sklonku stredoveku ozdobil Martin Luther tohto básnika titulom *Poeta christianissimus*¹³.

2 Epyllion o svatbe v Káne Galilejskej (C. P. III, 1-11)

Seduliovej osobe a dielu sa v slovenčine venovalo už viacero štúdií¹⁴, preto sa teraz pozrieme na to, ako vo svojej *Velkonočnej piesni* spracovával evanjeliové príbehy a čím môžu byť zaujímavé pre dejiny biblickej exegézy. Ako príklad si vezmeme prvý Ježišov zázrak z *Evanjelia podľa Jána*, teda premenenie

⁹ Porov. GREEN, *Latin Epics*, 226.

¹⁰ CZAPLA, *Das Bibelespos*, 231-232.

¹¹ *DECRETUM GELASIANUM* IV, 5 (Dobschütz, 47): „*Venerabilis Sedulii paschale opus, quod heroicis descripsit versibus, insigni laude praeferimus.*“ Hoci názov *Paschale opus* patrí Seduliovi neskoršiemu prozaickému prerozprávaniu svojej básne, odkaz na veršovú formu hodnoteného diela (*heroicis versibus*) nám dovoľuje s istotou tvrdiť, že autor dekrétu mal určite na mysli jeho epickú báseň.

¹² Porov. SPRINGER, *Sedulius, The Paschal Song*, xiv.

¹³ LUTHER, *Die Disputation De divinitate et humanitate Christi* 36, Weimar Ausgabe 39/2, 95: „*Sedulius poeta christianissimus canit: Beatus autor seculi servile corpus induit.*“

¹⁴ HORKA, *Dvojité pocta Seduliovi*, 132-149; HORKA, *Huius se visibus Dominus prius obtulit*, 7-16.

vody na víno na svadbe v Káne Galilejskej (Jn 2, 1-11). Sedulius ním začína III. knihu svojho eposu (v. 1 – 11), čím získava štatút vzoru pre interpretáciu všetkých Kristových zázrakov u Sedulia, ktoré obsahuje najmä jeho III. a IV. kniha. Na rozdiel od svojho predchodcu Juvenca, ktorý v úsilí o presnosť svojho rozprávania venuje epizóde 26 veršov svojho eposu¹⁵, Sedulius nepocituje potrebu zachovať celú evanjeliiovú predlohu, pretože jeho zámerom nie je poetická parafráza, ale interpretácia zázraku. Vo svojom spracovaní preto vypustil všetky detaily, ktoré nie sú podstatné pre zvestovanie jeho poslania. Chcel totiž opísať Krista ako epického hrdinu, ktorý prišiel zachrániť ľudstvo. Preto svoj opis obmedzil na fakty indikujúce túto základnú líniu.

Príma suáe Dominús thalamís dignátus adésse
 úirtútis documénta dedít conuúiaque práesens
 páscere, nón pascí ueniéns, mirábile! fúsas
 ín vinúm convértit aquás: amítttere gaúdent
 pállorém laticés, mutáuit láeta sapórem 5
 únda suúm largíta merúm, mensásque per ómnes
 dúlcia nón nató rubuérunt pócula músto.
 Ímpleuit sex érgo lacús hoc néctare Chrístus:
 quíppe feráx qui vítis erát virtúte colóna
 ómnia frúctificáns, cuiús sub tégmíne blándo 10
 mítis inócciduás enútrit pámpinus úvas.¹⁶

Slovenský preklad¹⁷:

Prvé znamenie moci Pán poskytol na svadbe, ktorú
 návštevou poctil. No ako hosť k stolu si nesadol, aby
 nasýtil seba, – div divúci – prišiel tam nasýtiť iných.
 Naliali vodu keď na víno mení, mok ochotne bledosť
 opúšťa svoju. Aj nápoja chuť sa zmenila vďačne 5
 v hojnosť čistého vína, keď v pohároch na všetkých stoloch
 sladký sa červenal mušt, čo na kmene viničnom nezrel.
 Týmto nektárom Kristus naplnil šesticu nádob,
 keďže bol viničom plodným, čo s mocou vinohradníka
 úrodnosť všetkému dáva a v jeho príjemnej tóni
 plodivý prút môže rodiť ovocie nezničiteľné. 10

¹⁵ IUVENCUS, *Evangeliorum libri quattuor* II, 127-152 (CSEL 24, 47-48).

¹⁶ SEDULIUS, *Carmen paschale* III, 1-11 (CSEL 10, 65).

¹⁷ Preklad vytvoril Róbert Horka podľa pravidiel prekladania hexametrov do slovenčiny, ktoré stanovil Miloslav Okál. Porov. OKÁL, *Antická metrika*, 158-170.

Na prvý pohľad je zrejmé, že Sedulius vynechal zo svojho spracovania okrem Krista všetky postavy prozaickej predlohy (Mária, učeníci, ženích, starejší). Nechcel teda súperiť s Juvencom a vytvoriť ďalšie poetické prerozprávania udalosti. Zjavne chcel skôr ponúknuť výklad zmyslu zázraku. Použil na to kompozičnú metódu *omissio* (vypustenie)¹⁸, aby sústredil celú pozornosť čitateľa/poslucháča na jedinú postavu – Ježiša, ktorého navyše označí božským titulom Pán (*Dominus*)¹⁹. Hoci štvrtý evanjelista tento pojem používa iba zriedkavo, jeho použitie konvenuje so súdobou exegézou, napríklad s Augustínovým výkladom, ktorý tiež vidí podstatný prvok zázraku v tom, že Ježiš ho nevykonal ako človek, ale ako Boh.

Keď teda môžeme vidieť, aké veci vznikli skrze Ježiša ako Boha, prečo žasneme nad tým, že Ježiš ako človek premenil vodu na víno? [...] Už nad tým toľko nežasníme; veď to urobil Boh. Radšej sa kochajme v tom, že to vykonal medzi nami a pre našu nápravu.²⁰

Cieľom Pánovho božského činu teda bola záchrana ľudstva a dar spásy pre človeka. Sedulius to naznačil tým, že neprišiel sa na svadbu najesť, ale nachovať iných. Tento jeho postreh, že Ježiš sa neprišiel na svadbu do Kány zabávať, ale aby svadobčanov obdaroval, je v súlade s celou jánovskou teológiou, podľa ktorej je Mesiáš Ježiš ten, kto síce prosí, ale neprijíma a neberie, lež dáva. V rozhovore so Samaritánkou (Jn 4) prosí o vodu, ale na druhej strane obdarúva túto ženu vodou, o akej sa jej ani nesnívalo. Na kríži síce vyslovil prosbu: „Žízňim!“ (Jn 19,28), ale napokon odovzdal ducha/Ducha (*παρέδωκεν τὸ πνεῦμα*)²¹. Použitie slovesa *pascere* zároveň indikuje priamy odkaz na Ž 23, kde Pán podľa *Vetus Latina* nakrmil svojich a priviedol ich na miesto s hojným pokrmom²². V latinčine totiž nemusí mať sloveso *pascere* priamy súvis s pasením, ale spája sa všeobecne s prijímaním potravy. A privilegovaným miestom hodovania a množstva potravy je iste aj svadba. Použitie citoslovca

¹⁸ ROBERTS, *Biblical Epic Antiquity*, 112: „Omissions within episodes are an essential part of Sedulius' paraphrastic technique.“

¹⁹ MAZZEGA, *Sedulius Carmen Paschale, Buch III*, 65.

²⁰ AUGUSTÍN, *In Iohannis evangelium tractatus* 8, 3 (CCh.SL 36, 83). Slov. preklad: SV. AUGUSTÍN, *Komentár k Jánovmu evanjeliu*, 183.

²¹ Porov. FARKAŠ, *Vybrané perikopy z Evanjelia podľa Jána*, 68.

²² Napr. AUGUSTÍN, *Enarrationes in Psalmos* 22 (CCh.SL 38, 134): „*Dominus pascuit me, et nihil mihi deerit, in loco pascue ibi me collocauit.*“

údivu (*mirabile!*) vo v. 3 je náznakom neočakávaného zvratu v bežnom priebehu svadobnej slávnosti. Kde sa rozhodne prísť Pán, tam nič nebude ako zvyčajne²³.

3 Teológia vína

Spomínaný Ž 23, ktorý prostredníctvom slovesa *pascere* Sedulius evokuje, pokračuje veršom o prístupe tých, ktorých Pán nasýtil, k oživujúcej vode: „*super aquam refectiois educauit me.*“ Aj Seduliova báseň sa od potrawy spojenej so svadbou tematicky obracia k vode, v pluráli (*aquas*) naznačujúcom jej hojnosť, ktorú Pán premieňa na víno (*vinum*). Sedulius sa vôbec nevenuje tomu, kde sa voda vzala, pretože to nie dôležité vzhľadom na to, čo chce komunikovať recipientom svojich veršov. A práve túto občerstvujúcu vodu žalmu Pán vyzdvihne ešte vyššie, keď ju mení na oblažujúce víno (*in vinum convertit aquas*). Slovom *vinum* sa tradične označoval bežný nápoj, ktorý sa používal na pitie a obsahoval najčastejšie dva alebo tri diely vody a jeden diel vína²⁴. Sedulius výberom tohto termínu šikovne naznačí ešte len začínajúcu premenu vody na víno. Tak sa premena, ktorú evanjeliová predloha vôbec nespomína, v jeho básni priamo odohráva. Jednotlivé starostlivo vybrané termíny ju opisujú doslova *in fieri*, čo naznačuje básnikovu záľubu a inšpiráciu v Ovídiových *Metamorfózach*²⁵.

Vo v. 4 sa teda *aquae* menia na *vinum*, ktoré však predstavuje prvé štádium tejto premeny. Ide o nápoj, ktorý ešte obsahuje veľký podiel vody a iba postupne sa stáva skutočným vínom. Sloveso *convertit* môže byť prezentom i perfektom, ale vzhľadom na stále prebiehajúcu premenu, sme ho aj my preložili prezentom. Ďalší krok premeny zachytáva dvojica kolonov vo v. 4-6. Prvý sa týka farby a používa stále prezent (*amittere gaudent pallorem latices*). Nešpecifikovaná tekutina (*latex*) má svojou bledosťou aj použitím plurálu, podobne ako *aquae*, stále bližšie k vode. Druhý kolon sa týka chuti (*mutauit laeta saporem unda suum largita merum*). Používa už perfektum, naznačujúce dokončenie celého deja. A skutočne, neurčitý plurál *latices*, ktorý evokuje nejednoznačnú kvalitu tekutiny, v ňom Sedulius zamieňa výrazom v singulári *merum*, ktorý označuje

²³ SPRINGER, *The Gospel as Epic*, 124.

²⁴ GUTSFELD, *Wine*, 670.

²⁵ LUBIAN, *The Wedding at Cana*, 101.

čisté víno nezmiešané s vodou²⁶, aké sa uchováva v sudoch. Premena z vody na víno tak bola úspešne dovŕšená, lebo v čistom víne (*merum*) už nie je žiaden diel vody. Celá premena má navyše radostný charakter a rešpektuje svadobné veselie, akoby sa sama voda ako nevesta tešila (*gaudent latices – unda laeta*) na kontakt so svojim Stvoriteľom²⁷ a ženichom. Každý takýto kontakt ju totiž polepšuje a zušľachtuje. Symbol vína patrí do kontextu svadby. Je neoddeliteľnou súčasťou svadobnej hostiny a radosti. Aj v Pies 7,10 (porov. tiež Pies 1,2; 8,2) symbolizuje lásku: „... (nechže sú mi) tvoje ústa ako víno najlepšie, ktoré mi zvlažuje podnebie ...“ U synoptikov nájdeme túto symboliku vína rozvinutú ešte bohatšie.²⁸

V nasledujúcom verši sa premenené *merum* dostáva do pohárov, pretože už sa krásne červená (*rubuerunt*) ako nevesta, a má aj jej sladkosť (*dulcia*). Dovŕšenie premeny už teda možno bezpečne potvrdiť zrakom (červeň) i chuťou (sladkosť). Ak si Sedulius vyberal v predošlých veršoch synonymá vína veľmi starostlivo, tento svoj exegetický úmysel neopustil ani vo v. 7, keď premenený nápoj nazve muštom (*mustum*). Toto konkrétne pomenovanie totiž podľa Izidorových *Etymológií* označuje čerstvé víno nezmiešané s vodou, pretože je načierané priamo z nádoby²⁹. Pomenovaním *mustum* teda Sedulius odkazuje aj na Pánov príkaz v Jn 2,8: „Teraz načrite a zaneste starejšiemu!“ Hoci aj tento verš básnik zo svojho spracovania vypustil, pre znalcov latinskej gramatiky³⁰ bol v termíne *mustum* jednoznačne zahrnutý.

Na záver strofy o vode a víne prichádza prekvapivá pointa, ktorou Sedulius dovedie premenu do dokonalosti obsahovo aj formálne. Keďže Kristus je Bohom, tak aj víno, ktoré na svadbe vytvoril, nazval básnik nektárom (*nectar*), čiže nápojom, ktorým sa občerstvovali v antických bájach olympskí bohovia, a ktorý im dával nesmrteľnosť³¹. Ak premenené víno v pohári každého svadobčana bolo nazvané nektárom, naznačuje to, že nielen pochádza od Boha,

²⁶ BRANDT, *TLL* VIII, 848-849.

²⁷ LUBIAN, *The Wedding at Cana*, 105.

²⁸ SCHWANK, *Evangelium nach Johannes*, 82.

²⁹ IZIDOR SEVILSKÝ, *Etymologiae* XX, 3, 4 (Lindsay, 370): „*Mustum est vinum e lacu statim sublatum.*“

³⁰ Sedulius spomína celý rad znalcov a znalkýň, ktorým by svoju báseň rád nechal posúdiť. Porov. SEDULIUS, *Epistula ad Macedonium* 1 (CSEL 10, 7-10).

³¹ Venuša napríklad vložila nektár do úst Aeneovi, aby ho spravila bohom. OVIDIUS, *Metamorphoses* XIV, 606 (BTL 1656, 349): „*et ambrosia cum dulci nectare mixta contigit os fecitque deum ...*“

ale aj dáva každému svadobčanovi, ktorý sa z neho napije nesmrteľnosť (*inocciduas uvas*), ktorú prišiel Kristus darovať ľudstvu ako svoj ultimatívny dar, aby ho zachránil od smrti. Takýto výklad Ježišovho prvého zázraku ponúka už na sklonku 4. storočia napríklad Maxim z Turína.

Ak sa teda bezcenná látka premenila na látku vzácnu, dá sa uveriť aj tomu, že sa toto smrteľné telo môže premeniť na telo nesmrteľné. [...] Lebo keď Pán premieňa vodu na víno, nerobí to preto, aby utíšil hodujúcim lačnosť, ale aby ukázal veriacim večnosť. [...] Ak totiž doprial hodujúcim okúsiť chuť dokonalého vína z bezcennej vody, o čo skôr dopraje veriacim okúsiť zážitok nebeského vzkriesenia z toho bezcenného tela. Toto znamenie teda nepochybne skrýva celé tajomstvo zmŕtvychvstania. Bezcenná voda, bezfarebná a chladná sa totiž zmenila na vzácne víno, červené a ohnivé. To naznačuje, že ľudská prirodzenosť, pôvodne bezcenná vo svojej slabosti, vyjadrenej mŕtvou bledosťou a chladom, sa tiež môže vďaka slávnemu vzkrieseniu zmeniť na vzácnu, vyjadrenú farbou naznačujúcou dar večného života a ohnivosťou naznačujúcou Ducha nesmrteľnosti.³²

Podľa našej mienky toto hlavné posolstvo v príbehu o premene vody na víno videl aj Sedulius a spracoval ho ako programové znamenie, ktoré načrtáva základnú líniu výkladu a zmysel celého Kristovho vykupiteľského diela: premenu bezcenného na cenné, premenu nekvalitného na kvalitné, premenu hriechneho na sväté, premenu pomínutelného na večné, premenu ľudského na božské. A túto paradigmatickú *theosis* človeka naznačuje aj krátka exegéza, ktorú Sedulius vo v. 8-10 pripája k predošlému opisu udalosti (v. 1-7).

4 Teológia viniča a vinohradníka

Jeho výklad začína odkazom na veľké množstvo premeneného vína, ktoré naznačuje šestica nádob (*sex lacus*). Takéto kamenné nádoby sa používali na rituálne umývanie rúk pred a po jedle. Neraz sa v ich počte hľadá symbolika. V tomto prípade by sme mali sedem bez jednej: symbol židovskej nedokonalosti. Takisto sa hľadá symbolická súvislosť s kamennými nádobami v Ex 7,19³³. Ježiš premieňa prostriedky rituálnej očisty na predobraz radosti a požehnania mesiášskej svadby.

³² MAXIM Z TURÍNA, *Sermo* 101, 3 (CCh.SL 23, 403).

³³ BROWN, *Giovanni*, 129-130.

Podľa inej interpretácie sa číslo šesť v tomto kontexte stane pochopiteľným, ak by Ježiš pritom myslel na tých učeníkov, ktorí uverili (Jn 2,11): Ondrej a Jakub (bez uvedenia mena; Jn 1,37), potom každý z nich získal svojho brata, čiže Ondrej Šimona (Jn 1,40-41) a Jakub Jána; nakoniec sa v povolani učeníkov spomína Filip a Natanael (Jn 1,45). Týmto šiestim učeníkom adresoval Ježiš slová: „Uvidíte ... Syna človeka“ (Jn 1,51). Na základe len vonkajších znakov možno konštatovať, že v Káne sa skutočne stal zázrak premenenia vody na víno, avšak ešte väčším zázrakom bolo, keď títo šiesti učenici uverili v neho³⁴.

V symbolickom kontexte sa javí ako pochopiteľné také veľké množstvo premeneného vína (400-700 l), pretože dostatok vína je v Starom zákone znakom a obrazom, ktorý vyjadruje radosť posledných dní (Am 9,13-14): „Hľa, prídu dni – hovorí Pán, [...] vrchy budú pretekať muštom [...] budú sadiť vinice a piť ich víno, narobia si záhrad a budú jesť ich ovocie“ (porov. aj Oz 14,7; Jer 31,12).

V židovskom apokryfnom spise 2Bar 29,5 nachádzame až fantastický opis enormného množstva: zem bude produkovať desaťtisíc-krát viac, každý vinič bude mať tisíc ratolestí, každá ratolesť tisíc strapcov, každý strapec tisíc bobúľ a každá bobuľa približne 460 l vína. Podobnú interpretáciu uvádza aj Irenej Lyonský³⁵ a pripisuje ju Papiášovi Hierapolskému, ktorý bol v úzkom súvisi s tradíciami ohľadne apoštola Jána³⁶. Vďaka tejto symbolike mohlo byť znamenie v Káne pochopené Ježišovými učeníkmi ako znamenie mesiášskych čias.

Aj Sedulius teda zdôvodní veľké množstvo poukazom na veľkosť Kristovej božskej moci. Božského nektáru nemôže byť málo, pretože Kristus, ktorý to víno zrodil, je plodným viničom (*vitis ferax*). Tým Sedulius prepája prvé Pánovo znamenie ako predobraz, s jeho naplnením v čase Ježišovej *hodiny*, konkrétne v Jn 15,1-8, kde sa Kristus nazve pravým viničom. Autor sa tu navyše zjavne hrá s asonanciou medzi úrodný (*ferax*) a pravý (*verax*). Môže ísť aj o chybu kopistu, ale textový variant *verax* sa zatiaľ nenašiel. Ježiš teda naplnil nádoby vínom, lebo on je vinič a vína je také veľké množstvo, pretože jeho

³⁴ SCHWANK, *Evangelium nach Johannes*, 84.

³⁵ IRENEJ Z LYONU, *Adversus haereses* V, 33, 3 (SC 153, 414-416).

³⁶ IRENEJ Z LYONU, *Adversus haereses* V, 33, 3-4 (SC 153, 414-416): „*Quemadmodum Presbyteri meminerunt, qui Johannem discipulum Domini viderunt, audisse ab eo quemadmodum de temporibus illis docebat Dominus et dicebat [...] Haec autem et Papias Johannis auditor, Polycarpi autem contubernalis, vetus homo, per scripturam testimonium perhibet in quarto librorum suorum : sunt enim illi quinque libri conscripti.*“

schopnosť zarodiť je nekonečná³⁷, čo potvrdzuje Sedulius aj výrokom, že svoju úrodnosť dokáže preniesť na všetko (*omnia fructificans*).

V evanjeliu Ježiš síce vraví, že vinohradníkom je jeho Otec (Jn 15,1), Sedulius však nazval tým vinohradníkom, ktorý dáva plodnosť každej ratolesti, samého Ježiša. On totiž hovorí, že *ja a Otec sme jedno* (Jn 10,30) a Otec mu tu na zemi zveril moc prinášať ovocie všade, kam príde. Takýto výklad bol v staroveku bežný. Pozná ho Ambróz, keď povie, že *aj Syna ako rovného Otcovi, máš považovať za vinohradníka [...] a za vinič ho zase určite považujeme na základe tajomstva jeho vtelenia*³⁸. Ešte jasnejšie to vyjadri Augustín.

Kristus je viničom v zmysle jeho výroku: „*Otec je väčší ako ja.*“ A vinohradníkom je zase v zmysle svojho výroku: „*Ja a Otec sme jedno.*“ [...] Napokon, aj tam, kde hovorí o Otcovi ako o vinohradníkovi, povedal že *ratolesti, ktoré neprinášajú ovocie, odrezáva, a tie, čo prinášajú ovocie, čistí, aby prinášali viac ovocia*. Vzápätí však označuje za toho, kto čistí ratolesti, seba samého, keď povie, že *vy ste už čistí pre slovo, ktoré som vám povedal*. Takže je jasné, že tie ratolesti čistí on, čo je úloha vinohradníka a nie viniča.³⁹

Sedulius tu použitím ablatívu *virtute colona* naznačil, že Kristus používa vlastnú moc vinohradníka, ak ho vnímame ako inštrumentálny ablatív, a zároveň aj Otcovu moc, ktorá mu bola zverená, ak ho vnímame ako ablatív pôvodu. Keďže je teda Kristus aj viničom, ktorý dáva ovocie, aj vinohradníkom, ktorý sa oň stará, potom každý, kto sa s ním spojí vierou, bude môcť bez obáv pod ochranou tohto všemocného Pána (*sub tegmine blando*) aj sám prinášať ovocie večného života (Jn 15,16), ako to projektuje Jánov prológ (Jn 1,12): „Tým, ktorí ho prijali, dal moc stať sa Božími deťmi.“ Aj v tomto ohľade sa javí Ježišov prvý zázrak v Seduliovom podaní ako programový.

Večnosť a dokonalosť veriacich získanú v Kristovi, podčiarkol Sedulius záverečnou *sentenciou* vo forme tzv. *zlatého verša*, ktorý – použitý ako záver *epyllia* – bol etalónom dokonalosti v epickej poézii⁴⁰. Tvorí ho dvojica adjektív, sloveso a dvojica substantív. V slovenčine sme ho pre lepšiu zrozumiteľnosť napodobnili koncentrickým veršom: adjektívum, substantívum, verbum, verbum, substantívum, adjektívum: „*plodivý prút môže rodiť ovocie nezničiteľné*“.

³⁷ BROWN, *Giovanni*, 136.

³⁸ AMBRÓZ, *De fide* IV, 12, 166 (CSEL 78, 215).

³⁹ AUGUSTÍN, *In Iohannis evangelium tractatus* 80, 2 (CCh.SL 36, 528).

⁴⁰ Porov. ROBERTS, *The Jeweled Style*, 37, n. 56.

Záver

Posledný verš tak plasticky zhrnul celé poslanstvo všetkých veršov tohto úryvku:

- Kristus ako Boh sa vo vrchovatej miere (šesť nádob) daroval biednemu človeku (prostej vode), keď vtelil do ľudskej podoby svoje božstvo (premena vody na víno).
- Tým v sebe samom sprístupnil ľuďom Boha, lebo svadobčania mohli ochutnať božské (nezrodené) víno pochádzajúce z božského (nezrodeného) viniča.
- Tento dar božského nektáru servírovaného pri svadobnom stole (Cirkev) dáva svadobným hosťom moc, aby aj oni sami ako plodivé prúty napojené na plodivý vinič (Krista) rodili vo svojom vnútri božský nektár, ktorý im dá večný život.

Na tomto drobnom príklade sme sa pokúsili upriamiť pozornosť biblistov, exegetov a biblických teológov na potenciál skrytý v starovekej biblickej epike, ktorá je na Slovensku zatiaľ neobjaveným prameňom. Chceli sme zároveň poukázať na to, že sa môže stať prínosnou nielen pre skúmanie histórie redakcií a prekladových variantov biblického textu, ale aj zdrojom zaujímavých a netradičných exegetických riešení. Poetické spracovanie totiž dovoľí vyjadriť aj to, čo biblický komentár opísať nedokáže: myšlienku, ktorá sa neukrýva v slovách, ale medzi slovami, v ich umnom spojení. Napokon, takáto *callida iunctura* (umné spojenie), ktorú sme sa v úryvku zo Seduliovej *Veľkonočnej piesne* podujali hľadať, je práve tým, čo Horatius považuje vo svojom *Umeni básnickom*⁴¹ za neklamný znak skutočne dobrej poézie, a tiež za jej najväčší prínos.

Zoznam použitej literatúry

- ALONSO SCHÖKEL, Luis – CARNITI, Cecilia: *Salmos II (Salmos 73-150). Traducción, introducciones, y comentario*, Verbo Divino: Estella, 1993.
- ALONSO SCHÖKEL, Luis – CARNITI, Cecilia: *Salmos I (Salmos 1-72). Traducción, introducciones, y comentario*, Verbo Divino: Estella, 1992.

⁴¹ HORATIUS, *De arte poetica* 47-48 (BTL 1234, 312): „*Si callida verbum reddiderit iunctura novum.*“

- ALONSO SCHÖKEL, Luis – LUZ OJEDA, José: *El Cantar de los Cantares*, Madrid: Cristianidad, 1969.
- ALONSO SCHÖKEL, Luis – SICRE DIAZ, José: *Job: comentario teológico y literario*, Madrid: Cristianidad, 1983.
- ALONSO SCHÖKEL, Luis – VILCHEZ LINDEZ, José: *Proverbios*, Madrid: Cristianidad, 1984.
- AMBRÓZ: De fide (ad Gratianum augustum). In: Otto Faler (ed.): *Sancti Ambrosii opera pars VIII* (CSEL 78), Wien: Hoelder – Pichler – Tempsky, 1962, 3-307.
- AUGUSTÍN: Enarrationes in Psalmos. In: Eloi Dekkers – Jean Fraipoint (eds.): *Sancti Aurelii Augustini Enarrationes in Psalmos I-L* (CChr.SL 38), Leiden: Brepols, 1956, 1-616.
- AUGUSTÍN: In Iohannis evangelium tractatus. In: Radbod Willems (ed.): *Sancti Aurelii Augustini in Iohannis evangelium tractatus CXXIV* (CChr.SL 36), Leiden: Brepols, 1954, 1-688.
- BRANDT, Edward: Merum. In: *TLL VIII* (1966) 848-849.
- BROWN, Raymond E.: *Giovanni. Commento al Vangelo spirituale*, Assisi: Citadella, 1979.
- CZAPLA, Ralf Georg: *Das Bibelepös in der Frühen Neuzeit*, Berlin: De Gruyter, 2013.
- Decretum Gelasianum*. In: Ernst von Dobschütz (ed.): *Das Decretum Gelasianum de libris recipiendis et non recipiendis*, Leipzig: Hinrichs, 1912, 21-61.
- FARKAŠ, Pavol: *Vybrané perikopy z Evanjelía podľa Jána*, Bratislava: RKCMBF UK, 2003.
- GREEN, Roger: *Latin Epics of the New Testament: Juvencus, Sedulius, Arator*, Oxford: Oxford University Press, 2006.
- GUTSFELD, Andreas: Wine. In: *DNP 15* (2010) 657-670.
- HIERONYM: De viris illustribus. In: Jacques-Paul Migne (ed.): *Sancti Eusebii Hieronymi Stridonensis presbyteri opera omnia. Tomus secundus* (PL 23), Paris: Migne 1883, stl. 631-760.
- HIERONYM: Epistulae. In: Isidor Hilberg (ed.): *Hieronymi Epistularum pars I: Epistulae 1-70* (CSEL 54), Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1996.
- HORATIUS: *De arte poetica (ad Pisones)*. In: Shackleton Bailey (ed.): *Q. Horatius Flaccus Opera* (BTL 1234), Berlin: De Gruyter, 2008, 310-329.
- HORKA, Róbert: *Huius se visibus Dominus prius obtulit*. Komu prvému sa zjavil zmŕtvychvstalý Kristus v Seduliovej Veľkonočnej piesni (*Carmen Paschale* V, 357-364)?, *Teologický časopis* 20/1 (2022) 7-16.
- HORKA, Róbert: Dvojitá pocta Seduliovi ako ukážka neskoroantické syntézy poetických žánrov. In: Jana Balegová – Erika Brodňanská (eds.): *Hortus Graeco-Latinus Cassoviensis 4*, Košice: UPJŠ, 2024, 132-149.
- IRENEJ Z LYONU: Adversus haereses liber V. In: Adelin Rousseau (ed.): *Irénee de Lyon: Contre les hérésies, livre V, tome II: texte et traduction* (SC 153), Paris: Cerf, 1969, 10-466.
- IUVENCUS: Euangeliorum libri quattuor. In: Johann Huemer (ed.): *Gai Vetti Aquilini Iuveni Evangeliorum libri quattuor* (CSEL 24), Wien: Tempsky, 1891.
- IZIDOR SEVILSKÝ: *Etymologiae*. Wallace Lindsay (ed.): *Isidori Hispalensis episcopi etymologiarum sive originum libri XX*, Oxford: Clarendon Press, 1911.

- KAUFMANN, Helen: The Implosion of Poetic Genre in Late Antiquity. In: Berenice Verhelst – Tine Schejinen (eds.): *Greek and Latin Poetry of Late Antiquity. Form, Tradition and Context*, Cambridge: Cambridge University Press, 2022, 91-114.
- LUBIAN, Francesco: The Wedding at Cana (Joh 2:1-11) in Juvenecus, Sedulius and in the Tituli Historiarum, *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae* 56 (2016) 93-118.
- LUTHER, Martin: De divinitate et humanitate Christi. In: Martin Luther: *D. Martin Luthers Werke* (Weimarer Ausgabe 39/2), Weimar: Hermann Böhlhaus, 1932, 92-121.
- MAZZEGA, Michael: *Sedulius, Carmen Paschale, Buch III*, Basel: Schwabe, 1996.
- MAXIM Z TURINA: Sermones. In: Almut Mutzenbecher (ed.): *Maximi episcopi Taurinensis sermones* (CChr.SL 23), Turnhout: Brepols, 1962, 2-432.
- OKÁL, Miloslav: *Antická metrika a prekladanie gréckej a latinskej poézie do slovenčiny*, Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990.
- OVIDIUS: Metamorphoses. In: William Anderson (ed.): *P. Ovidius Naso: Metamorphoses* (BTL 1656), Berlin: De Gruyter, 2008, 1-387.
- PAVLÍN Z NOLY: Carmina. In: Wilhelm Hartel – Margit Kemptner (eds.): *Paulinus Nolanus: Carmina* (CSEL 30), Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1999.
- ROBERTS, Michael: *Biblical Epic and Rhetorical Paraphrase in Late Antiquity*, Liverpool: Francis Cairns, 1985.
- ROBERTS, Michael: *The Jeweled Style. Poetry and Poetics in Late Antiquity*, Ithaca: Cornell University Press, 1989.
- SCHWANK, Benedikt: *Evangelium nach Johannes*, St. Ottilien, 1998.
- SEDULIUS: Carmen Paschale. In: Johann Huemer – Victoria Panagl (eds.): *Sedulii opera omnia* (CSEL 10), Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2007, 14-146.
- SEDULIUS: Epistula ad Macedonium 1. In: Johann Huemer – Victoria Panagl (eds.): *Sedulii opera omnia* (CSEL 10), Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften, 2007, 1-13.
- SPRINGER, Carl: *The Gospel as Epic in Late Antiquity: The Paschale Carmen of Sedulius*, Leiden: Brill, 1988.
- SPRINGER, Carl: *Sedulius, The Paschal Song and Hymns*, Atlanta: Society of Biblical Literature, 2013.
- SV. AUGUSTÍN: *Komentár k Jánovmu evanjeliu. 1. časť: Jn 1 – 4. Úvodnú štúdiu napísal a preložil Róbert Horka*, Bratislava: RKCMBF UK, 2022.
- VAN DER LAAN, Paul: Imitation créative dans Le Carmen paschale de Sédulius. In: Jan den Boeft – Anton Hilhorst (eds.): *Early Christian Poetry. A Collection of Essays*, Leiden: Brill, 1993, 135-166.

Zhrnutie

Sedulius vo svojej Veľkonočnej piesni prináša okrem množstva iných zázrakov aj opis znamenia, pri ktorom Ježiš v Káne Galilejskej premenil vodu na víno. Na prvý pohľad sa zdá, že na skromnom pôdoryse jedenástich veršov môže sotva podať dostatočne presný opis Pánovho znamenia. Opak je však pravdou. Toto brilantné *epyllion* nemá za cieľ iba poeticky prebásniť evanjeliovú prózu, ale prináša v tom, čo sa na prvý pohľad zdá ako náhodná básnická variácia termínov označujúcich víno, aj zaujímavú exegézu zázračného nápoja, ktorý bol na svadbe ponúkaný. To nás privádza k záveru, že biblická epika súčasnému čitateľovi rozhodne ešte neprezradila všetky svoje tajomstvá, a preto si zaslúži byť vnímaná ako relevantný, hoci často dosiaľ neobjavený, zdroj pre skúmanie dejín exegézy jednotlivých biblických perikop.

Kľúčové slová: biblická epika, Sedulius, svadba v Káne Galilejskej, Veľkonočná pieseň, víno.

Summary

In his *Easter Song*, Sedulius, alongside numerous other miracles, also offers a description of the sign in which Jesus transformed water into wine at Cana in Galilee. At first glance, it may seem that the modest scope of eleven verses can hardly provide a sufficiently precise account of the Lord's sign. The opposite, however, proves to be the case. This brilliant *epyllion* does not aim merely to render the Gospel prose into poetic form, but within what at first sight appears to be a casual poetic variation of terms designating wine, it also conveys a striking exegesis of the miraculous drink offered at the wedding. This leads us to the conclusion that biblical epic has certainly not yet disclosed all its secrets to the modern reader, and therefore deserves to be regarded as a relevant – though often still undiscovered – source for the study of the history of the exegesis of individual biblical pericopes.

Key words: biblical epic, Sedulius, wedding at Cana, Easter Song, wine.

Róbert Horka
Rímskokatolícka cyrilometodská
bohoslovecká fakulta
Univerzity Komenského v Bratislave
Kapitulská 26
914 58 BRATISLAVA, Slovensko
robert.horka@uniba.sk
 0000-0001-5663-4529

Pavol Farkaš
Rímskokatolícka cyrilometodská
bohoslovecká fakulta
Univerzity Komenského v Bratislave
Kapitulská 26
914 58 BRATISLAVA, Slovensko
pavol.farkas@uniba.sk
 0000-0003-3386-8167

Contents

Treaties

Jean Roméo NTSAMA

In Search of the Feast of the Acclamations:
Preliminary Reflections 163-191

Filip ČAPEK

Bethel in the Book of Amos 192-213

Július PAVELČÍK

Acts 11:27-30: A Synchronic Interpretation 214-246

Jozef JANČOVIČ – Blažej ŠTRBA – Jozef TIŇO

To a Biblical Scholar, Teacher, and Friend of People and Mountains:
Celebrating the Sixtieth Birthday of Peter Dubovský SJ 247-248

Filip ČAPEK

The Ark Narrative: A Masterpiece of Hidden Transformations
of the Cult in Israel and Judah 249-259

Blažej ŠTRBA

A Warning against Obliteration or a Cautionary Lesson from History:
Distinctive Features of the Deuteronomistic Warning against
Idolatry and Its Consequences 260-285

Martina KORYTIAKOVÁ

The Bethelite Hiel and His Two Sons in 1 Kgs 16:34: The Connection
between Anthroponyms and Toponyms Considering
the Concept of Deuteronomistic Geography in 1–2 Kings 286-306

Miroslav VARŠO

The Fragrance of Lebanon in the Book of Hosea and
the Fragrance of the Beloved Woman in the Song of Songs 307-325

Juraj FENÍK

Down the Steep Bank: Verticality in Mark 5:1-20 326-337

Róbert HORKA – Pavol FARKAŠ

The Mystery of Water and Wine at Cana of Galilee:
An Exegetical Reading of Sedulius' Carmen Paschale III, 1–11 338-351

Abstracts and Reviews 352-369

Communications and References 370-379